

Мони Алмалех

СВЕТЛИНАТА В СТАРИЯ ЗАВЕТ

© Издателска къща „Кибеа“, 2010

© Мони Алмалех, текст, 2010

© Красимира Деспотова, графичен дизайн, 2010

Графичните изображения в книгата са компютърно обработени детайли от живописни картини на автора Мони Алмалех.

ISBN 978-954-474-538-7

ЧИСТИЯТ САПФИР И СИНЯТА СВЕТЛИНА НА ТРОНА НА ГОСПОД

Към макросветлите присъствия – бели и червени – в описанието на Трона на Господ трябва да добавим и наличието на макросветло синьо, идващо от сапфира, посочен само на три места в Стария завет – Изход, 24, Езекил, 1 и Езекил, 10. Основание за това е дефиницията на сапфира като *ритуално чист* в Изход, 24:10.

Мястото на синята светлина в Стария завет е твърде специфично. То е особено важно, поради това, че сапфирът е съществен елемент и код за един от най-мистичните обекти – Тронът на Господ, наричан още и Колесницата на Господ. Синята светлина се свързва със *сапфира*, като дума и като цвят.

В целия текст на Стария завет има три споменавания, като вид „дефиниция“ на сапфира на Трона на Господ – в Изход, 24:10 („като настилка от сапфир, чиято бистрота беше също като небе“), в Езекил, 1:26; 10:1, („подобие на престол, наглед като камък сапфир“).

ФАКТИТЕ ОТ ТЕКСТА

В Изход, 24 ставаме свидетели на факта, че 74 души (Моисей, Аарон, Надав и Авнуд и седемдесет от Израилевите старейшини) съзират Израилевия Бог. Този епизод е особено важен, защото след това Мойсей е призован на планината Синай да получи каменните плочи със закона и заповедите. Те виждат Бога на Израел, а под нозете Му има **„настилка от сапфир, чиято бистрота беше също като небе“** „**нещо като изделие от чист сапфир и ясно като самото небе**“. Протестантският превод настоява за „настилка“, а православният – за „изделие“.

Изход, 24:9-12

"Estir" 9 И тъй Моисей и Аарон, Надав и Авиуд и седемдесет от Израилевите старейшини се възкачиха горе. **10 И видяха Израилевия Бог: под нозете Му имаше като настилка от сапфир, чиято бистрота беше също като небе.** 11 Но Той не тури ръка на благородните от израилтяните. И те видяха Бога, и там ядоха и пиха. 12 Тогава рече Господ на Моисея: Ела горе при Мене на планината и стой там; и ще ти дам каменните плочи, закона и заповедите, които съм написал, за да ги поучаваш.

וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְסַחַת כְּנָפָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבִנְת הַסַּפִּיר WTT Exodus 24:10
וְכַמְעָצִם הַשָּׁמַיִם לַטֹּהַר:

Термините в Изход, 24 са:

настилка от сапфир/ изделие от чист сапфир	לְבִנְת הַסַּפִּיר [ливнât (x)a-sapîr]
(настилка), чиято бистрота беше също като небе/ (изделие), ясно като самото небе	הַשָּׁמַיִם לַטֹּהַר [(x)a-shâmayîm la-to(x)âp]
като направа на настилка/ изделие от чист сапфир	כְּמַעֲשֵׂה לְבִנְת הַסַּפִּיר [ke-maacê livnât (x)a-sapîr]

У Езекил сапфирът на Трона на Господ е част от пророческото видение, описващо с доста детайли Колесницата на Господ. Описанието е дадено два пъти – в първа и в десета глава. То представлява канонична мистична част в Стария завет.

Езекил, 1:22

"Estir" А над главите на живите същества имаше подобие на **един простор**, наглед като цвят на **страшен кристал**, разпрострян над главите им.

וְרִמּוֹת עֲלֵי־רֹאשֵׁי הַתֵּיבָה כְּקוֹץ בָּעֵיִן הַשֵּׁכֶחַ הַמִּזְכָּר WTT Ezekiel 1:22
נִטְוִי עֲלֵי־רֹאשֵׁיהֶם מִלְּמַעְלָה:

Езекил, 1:26

"Estir" И над простора, който бе върху главите им, се виждаше подобие на **престол**, наглед като **камък сапфир**

וּמִמֶּעַל לְקִרְיָה אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר WTT Ezekiel 1:26
דְּמוּת כֶּסֶף וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמַעְלָה:

Езекиил 10:1

"Estir" После погледнах, и, ето, в **простора**, който бе върху главите на херувимите, се яви над тях като **камък сапфир**, наглед като подобие на **престол**.

וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֶל־הַקִּרְיָה אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הַכְּרֻבִּים WTT Ezekiel 10:1
כְּאֶבֶן סַפִּיר כְּמַרְאֵה דְּמוּת כֶּסֶף נִרְאָה עֲלֵיהֶם:

Термините за сапфира в Езекил, 1; 10 са:

един простор, наглед като цвет на страшен кристал (1:22)	רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרֶחַ [ракийа ка-ейн кèрах (x)a-ноrà]
престол, наглед като камък сапфир (1:26)	אֲבִן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא [èвен сапìр демùт кисè]
камък сапфир, наглед като подобие на престол (10:1)	אֲבִן־סַפִּיר כְּמַרְאֵה דְּמוּת כִּסֵּא [èвен сапìр ке-марè демùт кисè]

камък אֲבִן [èвен]

подобен, приличащ דְּמוּת [демùт]

трон, престол, стол כִּסֵּא [кисè]

наглед като כְּמַרְאֵה [ке-марè]

Във философската кабала (юдейския мистицизъм) има две големи теми – *Маасей Берешит* (буквално Деянията на Сътворението) и *Маасей Меркабах* (буквално Деянията на Колесницата). Именно Изход, 24:10 и Езекил, 1:26 са обектът на кабалистичните коментари и медитации по темата *Деянията на Колесницата*. *Деянията на Сътворението* е тема, обхващаща посоката ‘от Бога към човека’ или ‘отгоре-надолу’, а *Деянията на Колесницата* е тема за посоката ‘от човека към Бога’, т.е. ‘отдолу-нагоре’. Думата *сапфир* е в основата на кабалистичния термин *сефира*. Идеята е, че първосътворените субстанции *Сефирот* пречупват и излъчват светлина едновременно. Неправилно е извеждането на термина *сефира* от гръцката дума *сфера*, макар че това често се прави.

ПАРАДИГМА НА КОРЕНА НА САПФИР SAMEX-ПЕ-РЕЙШ סַפַּר

BibleWorks98 дава следната информация за библейските значения на корена на *сапфир Самех-Пе-Рейш* סַפַּר:

„סַפַּר (sāpar) В ПААЛ глаголът означава *броя, преброявам, смятам, пресмятам, изчислявам*. Тази дума е използвана за генерично обозначаване на математически действия и активности. Някой може да брои обекти (Езра, 1:8; Исая, 22:10), хора (1 Царства, 24:10), периоди от време (Левит, 23:15; Второзаконие, 16:9; Йов, 39:2), действия (Йов, 14:16;

31:4; Псалми, 56:8/9) или мисли (Псалми, 139:17-18). В ПИЕЛ глаголът има семантика на повтарящо се действие *броя повторно*, но и *разказвам, излагам, изброявам, записвам, регистрирам, отбелязвам*. Повтарянето в библейския контекст е *обявявам, заявявам, показвам* – бащите трябва да инструктират техните деца за първенството и превъзходството на Единия Бог в живота, за Неговото могъщество и чудеса. Децата, на свой ред, трябва да предават тази информация на своите потомци (Псалми, 78:1 и нататък). Всеки вярващ трябва да декларира чудесата и могъщите деяния на Бога (1 Летописи, 16:24; срв. Псалми, 9:1/2, 14/15; 26:7; 73:28; 75:1/2; 107:22; Еремия, 51:10). Вярващият трябва да обявява Неговото име (Псалми, 102:21/22). От своя страна, Самият Господ пази своите сметки, отчети, баланси в своята книга (Псалми, 69:28/29; Псалми, 139:16; Изход, 32:32; Псалми, 87:6; Исаия, 4:3; 34:16; Данаил, 7:10; 127:1; Малахия, 3:16).

Глаголите от този корен имат синоним *māpā*, „число“, „броя“. Докато при *māpā* ударението в смисъла пада върху броенето като процес, като действие, при корена *Самех-Пе-Рейш* семантиката отразява броенето като помнене на резултата от процеса броене, на крайния резултат от броенето, който е писмено записан, запомнен.

писание, книга ספר (sēper)

книга ספרא (sifrā)

ист. преписвач (на ръкописи); библ. книжник סופר (sōpēr)

преброяване на населението; статистически данни

от преброяване на населението ספּר (s'pār)

брой, число, количество ספּרה (s'pōrā)

число מספּר (mispār).“ [BibleWorks98]

Транскрипцията в BibleWorks98 може да заблуди българския читател, доколкото в англезичната традиция срещу буквата *Бет/Vet* ב/ב винаги се пише латинската В. Също така, при двойката *Пе/Фе* פ/פ винаги се дава, неизвестно защо, латинската Р. Всъщност думите звучат така: [сѐфер], [сифрā], [софѐр], [сефāр], [сефорā], [миспār].

Не е необходимо да се посочва целият семантичен обхват и измерения на думите от този корен в Стария завет. Важното тук е да се покаже, че *математическата активност*, думата *число* и думата *книга*, *писменото съхраняване на резултатите от математическите дейности* са от една и съща езикова, мисловна и културна територия; че

елементите от човешката култура, живот и мислене, назовавани с корена *Самех-Пе-Рейш* שִׁמְחָה/Самех-Фе-Рейш שִׁמְחָה в иврит, са една и съща парадигма.

В юдейската култура писането и книгите са математика – това е просияният извод, който ни налага ивритската езикова картина на света. При това, в случая с корена *Самех-Пе-Рейш* שִׁמְחָה/Самех-Фе-Рейш שִׁמְחָה не става дума за вторични и първични, а само за първични значения, които обемат огромен смислов периметър.

Повечето от енциклопедичните твърдят, че думата שִׁמְחָה [sapir] е заета в иврит от санскрит. „Камъкът дължи своето име на санскритската дума śapīrīya“ [ISBE]. Гезениус обаче не посочва такава връзка, а го поставя в парадигмата на корена *Самех-Пе-Рейш* שִׁמְחָה [Гезениус, 1996].

Дори и думата за сапфир да е заета от санскрит, очевидно тя така е вменена в юдейската култура на писане и езиковата картина на света, че става част от парадигмата на корена *Самех-Пе-Рейш* שִׁמְחָה. Нищо не струва звукът с да бъде писан с буквата *Син* שׁ/Шин שׁ, а не с буквата *Самех* ס. Това не е станало, най-малкото, защото заетата дума би влязла в парадигмата на думата *шофар* и на корена *Шин-Фе-Рейш* שִׁנְיָה, който е един от корените, чрез които се излъчва светлина в текста на Стария завет.

А коренът *Самех-Пе-Рейш* שִׁמְחָה излъчва ли светлина? Очевидно, с присъствието на думата *сапфир* в парадигмата му, ние трябва безусловно и еднозначно да разбираме, че книгите трябва да излъчват светлина, че те трябва да бъдат не словоблудство, а математика, че всичко това може и трябва да излъчва и пречупва светлината.

А светлината, обозначена от корена *Шин-Фе-Рейш* שִׁנְיָה, просто е друг вид светлина, устроена по-близо до законите за разпространение на звука, а не на светлината. Известно е, че скоростта на движение на светлината е най-голяма в най-неплътната среда – във вакуума. Докато звукът се разпространява най-бързо в най-плътната среда – метал или камък. Това ще рече, че звукът се разпространява най-бързо в метал и камък, а най-бавно – във вакуум. Светлината и звукът са вълнови форми на материята, но светлината се държи и като елементарна частица, каквато също е, докато звукът има поведение единствено на вълнова форма. Светлината, обозначена от корена *Шин-Фе-Рейш* שִׁנְיָה, е духовна, но тя има две основни черти, различни от вида светлина на синия сапфир: първо, тя идва 'от Бога към човека'; второ, тя е съобразена с човешкото, триизмерното пространство и със звуковата вълна, а не със светлин-

ната вълнова форма на материята. Така с помощта на звука на ритуалния рог – *шофара* – е съборена стената на древния Йерихон и е нанесено поражение на многобожието, разположено на Земята. Така светлината, идеща от *шофара*, е вид светлина, която, както звука, работи най-бързо в човешкото измерение и в условията на Земята.

Светлината, излъчвана от Мистичното макросветло-синьо, е друг тип светлина. Тя може да озари само човек, който извървява свой, труден, морално извисен, път, нагоре към Бога. В този случай посоката, която най-накрая извежда до синята светлина на сапфира, е 'от човека към Бога', т.е. 'отдолу-нагоре'.

При Сътворението на света, посоката на светлината е обратна – 'от Бога към човека', 'отгоре-надолу'. Това е общото с духовната светлина, идеща от *шофара*. Разликата между светлината от типа *Шин-Фе-Рейш* שִׁין־פֶּה־רַיִשׁ и *Алеф-Вав-Рейш* אֵלֶף־וָו־רַיִשׁ е, че при *Шин-Фе-Рейш* שִׁין־פֶּה־רַיִשׁ светлината е духовна, идеща отгоре, но с качествата на звуковата вълна. Светлината от типа *Алеф-Вав-Рейш* אֵלֶף־וָו־רַיִשׁ е с физическите качества на светлинната вълна, която има противоречиво поведение – и на елементарна частица, и на вълнова форма на материята.

Грубо, механистично казано, светлината тип *Алеф-Вав-Рейш* אֵלֶף־וָו־רַיִשׁ е материята, от която е сътворено всичко – от десетте сефирот, през камъка – до човека. Сред нещата, сътворени от този тип светлина, е и синята светлина на Трона на Господ. Синята светлина на „прозрачния“, „страшния“ сапфир е в небесните, нечовешките измерения на световното творение. Синята светлина, обаче, е достижима за много малък брой, ритуално чисти, морални хора. Светлината от типа *Шин-Фе-Рейш* שִׁין־פֶּה־רַיִשׁ е качествено различна от светлината тип *Алеф-Вав-Рейш* אֵלֶף־וָו־רַיִשׁ , защото тя е звукова вълна, която бива чувана и от хората, и от Господ. Затова с *шофара* се свири като знак за началото и края на шабат и религиозните празници. Тази духовна, но все пак, звукова вълна, е връзка между човека и Бога. В случая с Йерихон, към обичайната сила на тази, свързваща човешкото с божественото, звукова вълна се добавя помощ отгоре, от Бога, за да се получи разрушителната сила на звука, нанасящ поражение на многобожието.

Синята светлина, назована от *Самех-Пе-Рейш* סָמַח־פֶּה־רַיִשׁ сочи, че човекът трябва да положи сериозни усилия, за да постигне ритуална чистота, за да бъде допуснат до Мистичното макросветло-синьо, разположено в идеалното, в Божественото. Принадлежността на синята светлина на сапфира от Трона на Господ към идеалното, божественото може да се

декодира от разгърнатия епитет дефиниция в Езекил, 1:22: *един простор, наглед като цвят на страшен кристал* אֶרְבֵּי צֶמַח הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא [ракийа ка-ейн (х)а-кèрах (х)а-норà]. Думата *страшен* נוֹרָא [норà] навежда на мисълта за принадлежността към идеалното, което с мощта си е опасно и страшно за хората.

Любопитно е, че в съвременния иврит, освен всички библейски значения, към корена *Син-Пе-Рейш* פִּדַּח са добавени значенията *стрижа*, *подстригвам* פִּדַּח [сипèр], *ножица* מִסְפָּרָיִם [миспарайм], *бръснар* פִּדָּן [сапàр], *бръснарница* מִסְפָּרָה [миспарà].

В Езекил, 44 пророкът не само сменя сакралното четирицветие с едноцветието на белите ленени дрехи, но и постановява, че свещениците не трябва повече да оставят косата около ушите си, а трябва да се подстригват, но не „нула номер“. В Езекил, 44:20 не е използван коренът *Син-Пе-Рейш* פִּדַּח за думата *бръснат*, но дали от там не стартира реализирането на това значение на корена?

Езекил, 44:20

“Estir” 17 И когато влизат в портите на вътрешния двор нека обличат ленени дрехи; да няма нищо вълнено на тях, докато служат в портите на вътрешния двор и в дома. 18 Нека имат ленени гъбви на главите си, нека имат и ленени гащи на кръста си; да не опасват нищо, което причинява пот. 20 И да не бръснат главите си, нито да оставят космите си да растат, но само да стрижат главите си.

Трудно е да се каже дали през вековете тези значения на корена *Син-Пе-Рейш* פִּדַּח са влезли в езика чрез подсъзнателното действие на това указание на пророк Езекил за Втория храм. На тази мисъл навежда безспорното им, поне за мен, наличие в съвременния иврит. Налице са и производни значения от библейската парадигма. Това са думите *казвам*, *разказвам*, *разправам (нещо)* פִּדַּח [сипèр]; 1. *разказ*; *повест*; 2. *разг. история*, *разказ* פִּדּוּר [сипùр]; 1. *лит. новела*; *разказ*; 2. *проза* פִּדּוּרָה [сипòрет]; *повествователен* פִּדּוּרָה [сипурà].

В многовековен план, в езиковата картина на света, заемана от корена *Самех-Пе-Рейш* פִּדַּח, към математическата дейност и съхраняването ѝ писмено са добавени поетапно: първо, *сапфирът* от Трона на Господ; второ, след десетина века, *рязането на коса* в естетичен вид, заедно с инструмента *ножица*; трето парадигмата на *казвам*, *разправам нещо*, *история*, *разказ*. Така през вековете, коренът успешно продължава да добавя стойности към себе си, или – точно толкова вярно – да излъчва нови стойности. По този начин се увеличават шрихите и териториите в

картината на света, притежаващи нюансите и стойностите на *Самех-Пейш* סמך-פיש/*Самех-Фе-Пейш* סמך-פיש.

ДУМАТА САПФИР ספיר [sapir] И НЕЙНИЯТ ДЕНОТАТ В СТАРИЯ ЗАВЕТ

С точния денотат на библейската дума ספיר [sapir] има проблем.

Повечето от съвременните енциклопедии твърдят, че тази дума обозначава не това, което днес разбираме под сапфир – твърд и прозрачен скъпоценен камък – а мек, разтворим във вода, непрозрачен полускъпоценен камък, наричан *лапис лазули* със съвременно име лазурит – натриев алумосиликат/сулфид.

Сред библейските енциклопедии и речници има само един източник, *Fausset Dictionary*, в който се твърди обратното: „Нашият, съвременният сапфир има цвят на наситено, ярко, лазурно синьо или индигово синьо, нарича се корунд; но с латинския и с гръцкия термин *сапфир* се е обозначавал камък, който е ярък, с петънца от златно и синьо, никога прозрачен, неподходящ за гравирание чрез твърди, кристални частици“ (Pliny, H. N. 37:9); т.е. става дума за *лапис лазули*. Ивритският *лапис лазули* е прозрачен и удобен за гравирание; вероятно става дума за нашия сапфир.“ [Bible Works7].

Въпреки популярното мнение, че ивритската дума ספיר [sapir] обозначава мекия, полускъпоценен и непрозрачен камък, смятам, че текстът указва именно прозрачния, твърд, подходящ за гравирание, съвременен сапфир.

Мнението си базирам на Изход, 24:10, създаващ дефиницията „сапфир, чиято бистрота беше също като небе“/, „чист сапфир и ясно като самото небе“. Ивритската дума לָטֹהַר [латò(x)ар] се превежда като *чист* или *бистрота*. Тя не само назовава ‘ритуалната чистота’ на сапфира, но указва, че той е и прозрачен. Камъкът, известен като *лапис лазули* е непрозрачен, какъвто е, да кажем, гранитът. Най-добрите образци, от дълбока древност до днес, се добиват в региони на Афганистан и Пакистан. Камъкът се добива и в Китай, но китайските находища се отличават с петънца от златно изпъстрящи плътното яркосиньо.

Другата възможност е Изход, 24:10 и Езекил, 1; 10 да се тълкуват като типична мистична терминология, т.е. ние описваме нещо, което не е адекватен обект в триизмерното човешко пространство, а е описание

на медитативни образи, изразени с човешки думи, които разказват в прилизителна степен за видяното в идеалното равнище.

ДЕФИНИЦИИТЕ СРАВНЕНИЯ НА САПФИРА НА ТРОНА НА ГОСПОД

1. Изход, 24 – „като настилка“ или „като изделие“?

Изход, 24:10

Библия, 1991 И видяха (местостоеното на) Бога Израилев; и под нозете Му имаше нещо **като изделие** от чист сапфир и ясно като самото небе.

Библия, 1995 И видяха Израилевия Бог: под нозете Му имаше **като настилка** от сапфир, чиято бистрота беше също като небе.

וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת כַּנְּלִיו כְּמַעֲשֵׂה לְבִנְת הַסַּפִּיר WTT Exodus 24:10
וְכַעֲצֵם הַשָּׁמַיִם לְטָהֳרָה:

В Изход, 24:10 за ивритското **לְבִנְת הַסַּפִּיר** [ки-маасè ливнàт (х)а-сапìр] протестантският превод настоява за „настилка от сапфир“, а православният – за „изделие от сапфир“.

Преводът с *като настилка* е достатъчно точен и отразява ивритското словосъчетание **לְבִנְת הַסַּפִּיר** [ливнàт (х)а-сапìр], което е смикхут форма.* Този превод набляга на думата **לְבִנְת** [ливнà], която означава *тухла*, съхранявайки общия съюз *като* **כִּי** [ке-], стоящ пред първата дума – **מַעֲשֵׂה** [маасè], означаваща *направа, изделие*.

Думата за *настилка*, като се махне окончанието за смикхут, е **לְבִנְת** [ливнà] и по принцип означава *тухла*. Тази дума се образува от корена *Ламед-Бет-Нун* **לָבַן**, който е коренът на думата *бяло* **לָבָן** [лавàн]. В Битие, 11:3 строителите на Вавилонската кула използват именно такъв вид тухли, които да пекат в пещи, за да строят.** Сюжетът на човешката Гордост е коментиран в смисъл, че дори и белият цвят може да се семантизира негативно. Особено като се има предвид, че тухлите, ще бъдат печени в „пещ“. Очевидно, в Изход, 24:10 сапфирът е постлан и тази настилка е структурирана от по-малки градивни елементи, с форма, по-

* По-подробно за семантиката на словосъчетанията в иврит вж. Алмалех, 1999; 2000; 2006б.

** За термините за черен и бял цвят в Стария завет – вж. Алмалех, 2003а; 2006б, 261-311.

добна на тухли или павеа. Затова някои преводи използват „павиран със сапфир“. По важното е, че и тук, както в случая с бялата глина на строителите в Двуречието, остава внушение за бял цвят, идващо от семантиката на корена *Ламед-Бет-Нун*.

По отношение на присъствието на бяло, Езекил, 1; 10 също притежава елемент, внушаващ ‘белота’ или ‘прозрачност’ – чрез термина „страшен кристал“. В словосъчетанието „страшен кристал“, думата, която отговаря на *кристал* в иврит, е лексемата *лед* פֶּתֶחַ [kèrah].

Трябва да се подчертае, че оригиналното словосъчетание от Изход, 24:10, което се превежда с *като настилка* или *като изделие* е от три думи – לִבְנֵי הַסַּפִּיר לִבְנֵי הַמַּאסֶּה [ке-маасè ливнàт (х)а-сапїр]. Трите думи са обвързани както от общия съюз *като* כִּי [ке-], така и от смехутното отношение между לִבְנֵי הַסַּפִּיר [ливнàт (х)а-сапїр]. Думата מַאסֶּה [маасè] е съществително от глагола *правя* מָסַע [осè]. Следователно православният превод с *изделие* набляга на думата מַאסֶּה [маасè]. Така преводът с *изделие* също е твърде точен и позволява асоциации, които обаче не съдържат ‘белота’ или ‘прозрачност’, както това се случва при превода с *настилка*.

2. Езекил, 1; 10 – „като свод“ или „като простор“?

В Езекил сапфирът се появява двукратно – в Глава 1 и в Глава 10. В първа глава сравнението с *небе* или *свод* е в няколко стиха:

Езекил 1:22-23; 25;26

Библия, 1991 22 Над главите на животните имаше подобие на **свод**, наглед като чудесен кристал, прострян отгоре над главите им. 23 А под **свода** се простираха крилата им право едно към друго, и всяко имаше по две крила, които ги покриваха, у всяко двете крила покриваха телата им. 25 И от **свода** над главите им се носеше глас; кога се спираха, спускаха крилата си. 26 А над **свода** над главите им имаше подобие на престол, наглед **като от камък сапфир**; а над подобие на престола имаше нещо като подобие на човек отгоре му.

Библия, 1995:22 А над главите на живите същества имаше подобие на един **простор**, на глед като цвят на страшен кристал, разпрострян над главите им. 23 А под **простора** крилата им бяха разпрострени, едно срещу друго; всяко същество имаше две, които покриваха телата им отсам; и всяко имаше две, които ги покриваха оттам. 25 И глас се издаде от горе из **простора**, който бе над главите им; и като се спряха спускаха крилата си. 26 И над **простора**, който бе върху главите им, се виждаше **подобие** на престол, на глед **като камък сапфир**; и върху подобие на престола имаше подобие на глед като човек седящ на него на високо.

WTT Ezekiel 1:26 וּמִמֶּנִּי לְרִקְיעַ אֲשֶׁר עַל־רִאשֵׁי כְּמִרְאָה אֲבֹן־סַפִּיר
דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמִרְאָה אֲדָם שֹׁיֵו מִלְּמַעְלָה:

Езекиил 10:1

Библия, 1991 И видях, и ето на **свода**, който е над главите на Херувимите, **като че камък сапфир**, като че нещо прилично на престол се виждаше над тях.

Библия, 1995 После погледнах, и, ето, в **простора**, който бе върху главите на херувимите, се яви над тях **като камък сапфир**, наглед като подобие на престол.

“Estir” После погледнах, и, ето, в **простора**, който бе върху главите на херувимите, се яви над тях **като камък сапфир**, наглед като подобие на престол.

וַתֵּיטֵר עֶזְקִיָּאל וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֶל־הֶרְקֵיב אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הַכְּרֻבִּים
כַּאֲבֵן סַפִּיר כְּמִנְהָא דְּמִזַּח כִּסֵּא נִרְאָה עֲלֵיהֶם:

Срещу българските думи *свод* (Библия, 1991) и *простор* (Библия, 1995) от Езекиил, 1; 10 стои ивритската дума רָקִיָּא [ракийа].

Случаят е любопитен, защото това е термин, който е едно от двете названия на *небе*, използвани още в Битие, 1 при Сътворението на света. В Битие, 1 (Битие, 1:7-8) българската протестантска версия дава „простор“ срещу думата רָקִיָּא [ракийа], а православната версия превежда רָקִיָּא [ракийа] в Битие, 1 като „твърд“, докато тук, в Езекиил, 1; 10 – като „свод“.

В Битие, 1:1 е въведен другият термин за *небе* – שָׁמַיִם [(шамайм)]. Има съществена разлика между *небето тип-שָׁמַיִם* [(шамайм)] и *небесата тип-רָקִיָּא* [ракийа].* Преводите в различни индоевропейски езици на думите רָקִיָּא [ракийа] (*твърд* и *простор*) и שָׁמַיִם [шамайм] (*небе*) са истински казус. Ще припомня само основното:

- В Битие, 1:8 Бог преназовава *твърдта* רָקִיָּא [ракийа] *небе* שָׁמַיִם [шамайм].
- Липсата на асоциация за цвят при лексемата רָקִיָּא [ракийа] в първите стихове на Библията, които разказват за космическото равнище на Сътворението на света, се потвърждава от омофона רָקִיָּא [ракийа], който означава *поддаващ се*. Сродните словообразователно думи посочват по-скоро „ваенето“, „сътворяването“ като инженерна страна, а не като цвят. Лексемите, образувани от корена *Рейш-Куф-Айн* רָקַע сочат подобна семантика. Глаголът רָקַע [ракà], например, в съвременния иврит означава *обтягам, опъвам изопвам; разтеглям, разтягам*. Същата лексема רָקַע [ракà] – има втора глаголна парадигма в модерния иврит: 1. *стъпвам*; 2. *настъпвам някого по крака; стъпквам*; 3. *тупкам (с крак)*; 4. *изглаждам с трамбоване*.

Тези два глагола, както и значенията им в Стария завет (*чукам; раз-*

* По-подробно виж в Алмалех, 2003в; 2006б.

стилам; разплесквам нещо с чук; изтеглям или изтънявам метална пластинка), са повод за многобройни коментари в юдаизма и християнството за същността на сътворената *твърд*.

Всичко това означава, че православната версия използва стилистични нюанси, превеждайки *רָקִיָּא* [ракийа] веднъж с *твърд* и втори път със *свод*.

И двата основни български превода остават верни на оригинала и на своята стилистика, превеждайки думата *רָקִיָּא* [ракийа] в Езекил, 1; 10 „като свод“ или „като простор“.

3. Небето и сводът/просторът в Изход, 24 и в Езекил, 1; 10

И в двете книги на Стария завет, където единствено се появява сапфирът на Трона на Господ, серията от сравнения винаги води до *небе/простор (свод)*. В двете описания сапфирът е сравнен с прототипа за син цвят – *простора* или *небето*.

Пита се, има ли причина за тези различия при превода на прототипа на синия цвят – *небето*?

В Езекил, 1; 10 сапфирът е като „свод“ или „простор“, т.е. *רָקִיָּא* [ракийа]. Така на български език имаме *простор/свод*, а ивритската дума *רָקִיָּא* [ракийа] не съдържа внушение за син цвят, защото е понятие, отразяващо инженерната страна на Сътворението.

В Изход, 24:10, обаче, е налице думата *שָׁמַיִם* [шамайм], за която и двата превода избират *небе*.

Изход, 24:10

וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּסֵּת כַּנְלִיו כִּמְעֻשָּׂהּ לְבִנְתִּי הַסַּפִּיר וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר־ WTT Exodus 24:10

Библия, 1995 И видяха Израилевия Бог: под нозете Му имаше като настилка от **сапфир**, чиято **бистрота** беше също като **небе**.

Библия, 1991 и видяха (местостоеенето на) Бога Израилев; и под нозете Му имаше нещо като изделие от чист **сапфир** и **ясно** като самото **небе**.

Така в Изход, 24:10 ивритската лексема съдържа пряка асоциация със синия цвят, като название на прототипа за синьо. При това тук иде реч за „небе, което е бистро/ясно“, буквално „небе, което е ритуално чисто“ *לְטֹהַר־ הַשָּׁמַיִם* [(x)а-шамайм лъатд(x)ар].

Думата *הַשָּׁמַיִם* [(x)а-шамайм] е членувана. А когато е членувана, е един от заместителите на четирибуквното *יְהוָה*, непронизносимото име на Бога. В хода на историята, обаче, *הַשָּׁמַיִם* [(x)а-шамайм] се превръща в едно от имената на Бога-Отец.

■ 4. Сапфирът като *небе/простор/свод* е „бистрота/ясен“ или е „страшен кристал“?

Двете описания, от Изход и от Езекил, на прототипа за синьо се различават не само по дефиницията („настилка“/„изделие“ vs. „простор“/„свод“), но и по качествата на сапфира.

Всъщност има няколко дефиниции тип сравнения. Те образуват верига, поясняваща как изглежда сапфирът.

Дефинициите „бистрота/ясен“ (Изход, 24:10) и „страшен кристал“ (Езекил, 1;10) са дефиниции на *небето* (Изход, 10:24) и на *простора/свода* (Езекил, 1; 10). Това определяне на *небето/простора/свода* като „бистрота/ясен“ (Изход, 24:10) и „страшен кристал“ (Езекил, 1; 10) представя дефиниция и на сапфира.

Изглежда разумно чрез термините от сравненията да намерим допълнителна информация, която е дефиниция за сапфира тип „настилка“/„изделие“ (Изход, 24) и за сапфира тип „простор“/„свод“ (Езекил, 1; 10).

Изход, 24:10

Библия, 1995 И видяха Израилевия Бог: под нозете Му имаше като настилка от сапфир, чиято бистрота беше също като небе.

Библия, 1991 и видяха (местостоеенето на) Бога Израилев; и под нозете Му имаше нещо като изделие от чист сапфир и ясно като самото небе.

וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת כַּנְּלִיו כְּמַעֲשֵׂה לַבִּנְיָן הַסַּפִּיר WTT Exodus 24:10
וְכַעֲשֵׂם הַשָּׁמַיִם לַטֹּהַר:

Езекил, 1:22

וַיֵּרְאוּ עַל־רִאשֵׁי הַסִּיָּה כְּקִיעַ בְּשֵׁן הַקִּבְרֹת הַטֹּהָרִים WTT Ezekiel 1:22
וְזָמֹר עַל־רִאשֵׁיהֶם מִלְּמַעְלָה:

Библия, 1991 Над главите на животните имаше подобие на свод, наглед като чудесен кристал, прострян отгоре над главите им.

Библия, 1995 А над главите на живите същества имаше подобие на един простор, наглед като цвят на страшен кристал, разпрострян над главите им.

В протестантския превод на Изход, 24:10 'ритуалната чистота' לְטָהָר [лъатò(x)ap] е наречена *бистрота*, а в православния – *ясен*. От корена *Тет-(X)е-Рейш* טֹהַר се образува думата *чист* טָהוֹר [та(x)òp], която е най-често използваният термин за най-високата степен на 'ритуална чистота'. Иначе в Стария завет има 9 думи, с които се назовава 'чистота', разгледани отделно с оглед на възможността да внушават макробяло.

Така сапфирът при Мойсей е *ясен* или притежава *бистрота*.

В същото време в много енциклопедии и речници се твърди, че думата סַפִּיר [сапир] не означава скъпоценния камък сапфир, а полускъпоценния *лапис лазули*, който е непрозрачен.

Твърденията, че думата סַפִּיר [сапир] не означава скъпоценния камък сапфир, а непрозрачния полускъпоценен *лапис лазули*, се сблъскват с думата לִטְהָר [лъатò(х)ар] от Мойсеевото възкачване, както и с *ясния/страшен кристал, лед* הַנּוֹרָא הַקָּרָה [(х)а-кèрах (х)а-нора] от езекиловото видение.

Ивритските описания на сапфира от Трона на Господ ни изясняват, че това е прозрачният, твърд, неразтворим във вода, скъпоценен камък сапфир, а не мекият, разтворим във вода, полускъпоценен камък *лапис лазули*. Освен това, самата същност на Божественото предполага както всепроникването на светлината, така и сравняването на *небе/простор/свод* (небето тип הַשָּׁמַיִם [(х)а-шамайм] и небето тип רָקִיעַ [ракийà]) с 'ритуалната чистота' (*бистрота* = *яснота*) или с *най-страшния кристал/лед*.

Вижда се, че ивритските дефиниции на сапфира потвърждават мнението, че става дума за прозрачен син камък.

Кристалът от Езекил е изразен чрез думата *лед* קָרָה [кèрах], макар че в иврит стандартната дума за *кристал* е друга – גַּבִּישׁ [гавйш].

Йов, 28:18

וְלֹא יִזְכָּר וְיִמָּשֵׁךְ חֶסֶדָה מִפְּנִינִים: WTT Job 28:18

"Estir" Не ще се спомене **корал** или **кристал** за покупката ѝ. Защото цената на мъдростта е по-висока от скъпоценните камъни.

KJV Job 28:18 No mention shall be made of **coral**, or of **pearls**: for the price of wisdom is above rubies. {coral: or, Ramoth}

Това не е нестандартен превод на ивритската дума *кристал* גַּבִּישׁ [гавйш], която се използва в контекста заедно с *корал* רַמּוֹת [рамòт], т.е. именно като прозрачен кристал, а не като нещо преходно, топящо се от топлината, например в Йов, 28:18.

Понякога контекстът изисква превод на ивритската дума קָרָה [кèрах] с *лед*, а не с *кристал*, в индоевропейския език, например в Йов, 16:6, 37:10; 38:29.

Йов, 16:6

הַקָּדְרִים מִיִּזְקָתָם עָלֵינוּ וְהַעֲלֵם-שֶׁלֵּנוּ: WTT Job 6:16

"Estir" Които сепмътят от **леда**, И в които се топи снегът;

KJV Job 6:16 Which are blackish by reason of the **ice**, and wherein the snow is hid:

Йов, 37:10

WTT Job 37:10 מִן־שִׁמְת־אֵל וַתִּתֵּן־קֶרֶב וְרָחֵם מִים בְּמוֹצָקָהּ

"Estir" Чрез духане от Бога се дава **лед**, И широките води замръзват;KJV Job 37:10 By the breath of God **frost** is given: and the breadth of the waters is straitened.

Йов, 38:29

WTT Job 38:29 מִי־יָצָא הַקֶּבֶד וּכְפֹר שָׁמַיִם מִי וְיָלְדוּ:

"Estir" От чия матка излиза **ледът**? И кой е родил небесната слана?KJV Job 38:29 Out of whose womb came the **ice**? and the hoary frost of heaven, who hath gendered it?

Трите употреби на *лед* от Йов показват, че едомеецът Йов познава добре зимните нощи в Юдейската пустиня – Едомея обхваща части от нея и части от залива Акаба, където се случва изходът от Египет. Те напомнят за още нещо, с което Йов е известен – блестящо познаване на иврит и поетически мотивирана употреба на редица арамейски думи, паралелно с ивритското им съответствие.

Четвърта употреба от този тип е в Псалми, 147:17

Псалми, 147:17

WTT Psalm 147:17 מִשְׁלֵיךְ קָרָחַו כַּפְתִּים לִפְנֵי קָרָחַו מִי וַעֲמַדוּ:

"Estir" Хвърля **леда** си като уломъци: Пред мразя Му кой може устоя?KJV Psalm 147:17 He casteth forth his **ice** like morsels: who can stand before his cold?

Понякога в иврит се използва и думата *стъкло* זָכוּרִית [зехохит] в контекст, изискващ превод *кристал*. Отново това е блестящият и поетичен Йов.

Йов, 28:17

WTT Job 28:17 לֹא־יִשְׁוֶרְכֶנָה זָהָב וְזָכוּרִית וְתַמְרוֹקְתָּהּ כְּלִי־זָהָב:

"Estir" Злато и **кристал** не могат се сравни с нея, Нито може да се размени с вещи от най-чисто злато.KJV Job 28:17 The gold and the **crystal** cannot equal it: and the exchange of it *shall not be* for jewels of fine gold. {jewels....: or, vessels of}

Тези елементи – „бистротата на сапфира“/„настилка от сапфир“ от Изход, 24:10 и „просторът с цвят на страшен кристал“ от Езекил, 1:22 – са основание за разглеждането на синята светлина в темата Светлината в Стария завет. Нещо повече, през XII век юдейският рационалист бен Маймун (Рамбам) изказва мнение, че сапфирът е бял именно поради

тези особености на сравненията в Изход, 24:10 и Езекил, 1. Шолем правилно възражава през XX век, че бистротата и прозрачността не е цвят, а свойство на материалите.

Големият извод е, че в Трона на Господ сапфирът е прозрачен и разпръсква светлина. Затова може да говорим за синя светлина и тя може да бъде наречена мистично макросветло-синьо, поради свойството 'излъчване и пречупване на светлина'.

Талмудическото тълкуване също вкарва в употреба белия цвят, дефинирайки *небесата* и *морето* (а това са двата прототипа на синия цвят в универсален план по Рош, 1976) чрез бял сапфир...

תכלת דומה לים ויום דומה לרקיע ורקיע דומה לבן ספיר

[техелет домà ле-йàм ве-йàм домà ле-ракийà ве-ракийà домà лавàн сапйр] [Вавилонски Талмуд, Sot. 17 a; Hull. 89, а и навсякъде другаде] [по Бренер, 1979, с.286].

В превод: „синьото [техелет] прилича на море, морето прилича на небеса, а небесата приличат на **блестящ/бял сапфир**“.

4.1. Още една дефиниция – кристалът е *страшен/чудесен*

В Езекил протестантската версия нарича *кристала* קֶרַח [кèрах] *страшен*, а православната – *чудесен*. *Страшен* и *чудесен* са превод на נֹרָא [норà]. По-верен с оригинала е преводът на кристала קֶרַח [кèрах] като **страшен**, защото от корена на думата נֹרָא [норà] се образуват глаголите *страхувам* (*се*), *плаша*, а в съвременен иврит *ужàсен*. Двойното членуване נֹרָא קֶרַח [(х)а-кèрах (х)а-норà] при Езекил може да се приеме и като превъзходна степен – *най-ясният кристал*.

Така сапфирът при Езекил е сравнен с *кристал, лед* קֶרַח [кèрах], който е *най-страшен* или пък *най-ясен*.

„ИЗГЛЕДЪТ НА ГОСПОДНЯТА СЛАВА“ И САПФИРЪТ НА ТРОНА НА ГОСПОД

Фрапиращ е фактът, че в Изход, 24 получаването на „каменните плочи, закона и заповедите“ се случва при влизането на Мойсей в „Господнята Слава“. Господнята Слава, в която влиза Мойсей, е във вид на *облак* над Синай, но за всички останали, 143 999 израилтяни, същият *облак* е „**огън** **пояждащ**“. Наредено е да избягват дори да го погледнат, защото ще умрат.

Господната слава е представена по друг начин в Езекил, 1 – „като изглед на дъгата“. В Езекил, 1 обаче е изградена система от сравнения за описание на *Божията слава*, съдържаща множество огнени елементи: „нещо наглед като светъл метал“ + „изглед на огън в него от всяка страна“ + „като изглед на огън, обиколен от сияние“ + „обикалящо сияние“.

Езекил, 1:27

“Estir” И видях нещо наглед като **светъл метал**, като изглед на огън в него от всяка страна; от това, което се виждаше, че е кръстът му, и нагоре, и от това, което се виждаше, че е кръстът му, и надолу видях като изглед на огън обиколен със сияние. 28 **Какъвто е изгледът на дъгата в облака в дъждовен ден, такъв бе изгледът на обикалящото сияние. Това бе изгледът на подобие на Господната слава.**

В драматичната история за наказване на разбунтувалите се против Мойсей и Изхода *Господната слава* пак е облак, но той разнася язва и изгаря живи бунтовниците.

Числа, 16:41-48

“Estir” 41 А на следния ден цялото общество израилтяни възроптаха против Моисей и Аарона, като казваха: Вие избихте Господните люде. 42 Но когато обществото се беше събрало против Моисей и Аарона, погледнаха към шатъра за срещане, и ето, **облакът го покри, и Господната слава се яви.** 43 И Моисей и Аарон дойдоха пред шатъра за срещане. 44 И Господ говори на Моисей, казвайки: 45 Оттеглете се отсрещ това общество, за да ги погубя в един миг. 46 Тогава Моисей рече на Аарона: Вземи кадилницата си, тури в нея огън от олтара, и тури на него темяна та иди скоро в обществото и направи умиловение за тях; защото **гняв излезе от Господа, язвата почна.** 47 Аарон, прочее, взе кадилницата си, както рече Моисей, и завтече се сред обществото; и, ето, язвата беше почнала между людето; и той тури темяна и направи умиловение за людето. 48 А като застана между мъртвите и живите, язвата престана. 49 Умрелите от язвата бяха четиринадесет хиляди и седемстотин човеци,

ВАЖНИ ОБСТОЯТЕЛСТВА ПРИ ОПИСАНИЕТО НА ТРОНА НА ГОСПОД:

- Сапфирът от Изход, 24 е „като настилка под нозете на Господ“ vs. Езекил, 1, където е „подобие на един простор“, „над главите на живите същества“;
- В Изход, 24 – „бистротата“ на сапфира е „като небе“ vs. „като цвят на страшен кристал“ в Езекил, 1.
- Божията слава е налице и в двете описания на Трона. Макросветлото макрочервено и макросветлото макроболяло в Изход, 24 са само

с едно споменаване – за 143 999-те израилтяни облакът на *Божията Слава* е „огън“, който, ако го погледнат ще ги убие, поради нечистотата им vs. Езекил, 1, където има огромно количество макросветло макрочервено и макросветло макробяло: „голям облак и **пламнал огън**, а около него **сияние**“; „нещо наглед като **светъл метал**, от средата на **огъня**“; нозете на живите същества „изпущаха **искри като повърхността на лъскава мед**“; изгледът на подобие на живите същества е „като **запалени огнени въглища**, като изгледа на **факли**, които се движеха нагоре надолу“; **огънят** на тези запалени огнени въглища „**беше светъл**, и **светкавица изскачаше из огъня**“; „живите същества **блещукаха наглед като светкавица**“; „колелото на земята при живите същества, за всяко от четирите им лица“ по изглед и направа е „**като цвят на хрисолит**“; от всяка страна на подобие на човек, седящ на престола, и в самия него има „**нещо наглед като светъл метал, като изглед на огън**“; тялото, под и над кръста, на това подобие на човек е „**като изглед на огън обиколен със сияние**“; това сияние е дефинирано още веднъж като „обикалящо“ около седящото на престола подобие на човек, и че то е като „**изгледът на дъгата в облака в дъждовен ден**, такъв бе изгледът на обикалящото **сияние**“.

Макросветлите макробели елементи тук разглеждам отделно, а макросветлите макрочервени са предмет на бъдещо специално изследване. Мога да кажа само, че много от тях са с изключително рядка употреба, наблюдавана само в Езекил, 1; 10, което дава различия при превод. Лексемата חַשְׁמַלְ [хашмалъ], например, е думата за *електричество*, която е „вкарана“ в съвременния иврит, защото в Септуагинта (преводът на Петокижиято е същинската Септуагинта, разширена след това до целия Стар завет) тази лексема е преведена като ἤλεκτρον [електру] и произлиза от *електрон* ἤλεκτρον или ἤλεκτρος. Думата חַשְׁמַלְ [хашмалъ] няма съвсем точен денотат нито в библейския, нито в талмудическия период (I-V век). Появата ѝ в Езекил, 1:27 се превежда на български като „светъл метал“ (Библия, 1995), но и като „светна метал“ (Библия, 1991).

„Думата ἤλεκτρον, *electron* означава *амбър*, понякога *бяло злато*.“ [BibleWorks98]

Езекил, 1:27

וַיֵּרָא כְּעֵין חַשְׁמַל בְּמַרְאֵה-אֵשׁ בִּיתְּלָהּ שְׁבִיב מִמָּרְאֶה
מִחֲנִיו וּלְמַעְלָהּ וּמִמָּרְאֶה מִחֲנִיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי בְּמַרְאֵה-אֵשׁ
וְנֵגַהּ לוֹ שְׁבִיב: WTT Ezekiel 1:27

Библия, 1991: "И видях като че **светна метал**, като че огнен изглед вътре в него наоколо – от бедрата му и нагоре от бедрата му и надолу видях нещо като огън, и сияние около него."

Библия, 1995: И видях нещо наглед като **светъл метал**, като изглед на огън от него от всяка страна; от това, което се виждаше, че е кръста му, и нагоре, и от това, което се виждаше, че е кръста му, и надолу, видях като изглед на огън, обиколен със сияние."

LXX Ezekiel 1:27 καὶ εἶδον ὡς ὄψιν ἤλεκτρον ἀπὸ ὀράσεως ὁσφύος καὶ ἐπάνω καὶ ἀπὸ ὀράσεως ὁσφύος καὶ ἕως κατω εἶδον ὡς ὄρασιν πυρὸς καὶ τὸ φέγγος αὐτοῦ κύκλῳ

• Стих 28 от Езекил, 1 нарича Трона на Господ „Господня Слава“, която е богата на огнени елементи vs. стих 10 от Изход, 24, където Господнята Слава е наречена „облак“. Това е облакът, в който Мойсей влиза, а за останалите израилтяни е „огън пояждащ“.

ТРАНСФОРМАЦИИ НА САПФИРА ОТ ТРОНА НА ГОСПОД В САКРАЛНИ АРТЕФАКТИ

Ако нещата с Мистичното макросветло-синьо в Стария завет се свеждаха само до двете описания на Трона на Господ, съдържащи сапфир и елементи на 'ритуална чистота' и 'прозрачност', всичко щеше да е по-лесно. Положението се усложнява от факта, че синьото на сапфира от Трона на Господ е мултиплицирано в човешкото, триизмерно пространство чрез сините елементи в скиннията – платовете за завиване на скиннията, митрата на първосвещеника, сините конци на пискулите в края на дрехите на свещениците и т.н.*

Важно е да се подчертае, че това мултиплициране по същество е трансформиране в други думи, в други корени, в други названия, които имат собствена семантика, собствено излъчване и собствен живот в езиковото съзнание и подсъзнание.

Сините артефакти са част от **сакралното четирицветие**, а също и от **сакралните двуцветия** (синьо и бяло; синьо и червено)**. Ще представя по-интересните елементи от студията на Бен Цион Боксер [Боксер, 1963]. Литературата, цитирана от Боксер, ще посоча тук, а не в общата библиография.

* Алмалех, 2006б, 139-152

** Алмалех, 2006б, 96-138; 2006б, 139-152.

1. Законът предписва *син ширит/нишки от синкава вълна по краищата/по скутовете* на дрехата на израилтяните

Боксер припомня, че законът предписва поставянето на *син ширит* (Библия, 1995)/*нишки от синкава вълна* (Библия, 1991) по *краищата* (Библия, 1995)/*по скутовете* (Библия, 1991) на дрехите, описано накратко във Второзаконие, 22:12. Пълното описание е дадено в Числа, 15:37-41: на всички краища на дрехата трябва да слага по един ширит, един син конец, и когато погледнеш ширита/конеца да си спомняш за договора си с Господ.

Числа, 15:37:41

Библия, 1991: 37 И рече Господ на Моисея, думайки: 38 обади на синовете Израелеви и им кажи да си правят **ресни** по **скутовете** на своите дрехи в поколенията си, и в **ресните**, що са по **скутовете**, да вплитат **нишки от синкава вълна**; 39. и да ги носят в **ресните**, та, кога ги гледате, да си спомняте за всички заповеди Господни и да ги изпълнявате и да не вървите след сърцето си и очите си, които ви влекат към блудодяние, 40 за да помните и изпълнявате всички Мои заповеди и да бъдете свети пред вашия Бог. 41 Аз съм Господ, Бог ваш, Който ви изведох из Египетската земя, за да ви бъде Бог. Аз съм Господ, Бог ваш.

Библия, 1995: 37 Тогава Господ говори на Моисея, казвайки: 38 Говори на израилтяните и заповядай им да правят, във всичките си поколения, **ресни** по **краищата** на дрехите си, и да турят **син ширит** по **ресните** на всичките **краища**. 39 И това да ви бъде за **ресни**, като ги гледате, да помните всичките Господни заповеди и да ги изпълнявате, и да не дирите неща по своите си сърца и по своите си очи, подир, които неща вие блудствувате; 40 та да помните и изпълнявате всичките Ми заповеди, и да бъдете свети на вашия Бог. 41 Аз съм Господ вашият Бог, Който ви изведох из Египетската земя, за да ви бъде Бог. Аз съм Иеова вашият Бог.

WTTNumbers 15:38 הָבֵר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִת
עַל־כִּנְפֵי בְּגֵדֵיהֶם לְרֵחֶם וְזָמְנוּ עַל־צִיצִת הַכִּנֹּף פְּתִיל תְּכֵלֶת:

WTTNumbers 15:39 וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת זִכָּרוֹן אֲתָּם וְזָכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת
יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּנוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם
זֵנוֹם אַחֲרֵיהֶם:

Основателни са колебанията при превода на думата **צִיצִת** [цицйт] – в стих 38 тя е преведена от православната версия с думата *ресни*, като този превод е съхранен и в стих 39. Протестантската версия превежда тази ивритска дума като *ширит* в стих 38, но в стих 39 посочва *ресни*. Резонни са, защото **צִיצִת** [цицйт] означава и *ресни*, и *ширит*, и *пискюл*.

Срещу православното *скутове* и протестантското *краища* стои ивритската дума **כַּנָּף** [канåф].

Думата *ширит* (Библия, 1995) и думата *нишки* (Библия, 1991) са превод на **פְּתִיל** [птйль].

Син (Библия, 1995) и *синкава вълна* (Библия, 1991) предават ивритския термин за син цвят **תְּכֵלֶת** [техелет].

Думата **תְּכֵלֶת** [техелет] е употребена 43 пъти в целия Стар завет (Изход, 25:4; 26:1, 4, 31, 36; 27:16; 28:5, 8, 15, 28, 31, 33, 37; 35:6, 23, 25, 35; 36:8, 11, 35, 37; 38:18, 23; 39:1, 5, 8, 21f, 24, 29, 31; Числа, 4:6, 9, 11f; 15:38; 2 Летописи 2:6, 13; 3:14; Естер, 1:6; 8:15; Еремия, 10:9; Езекил, 23:6; 27:7, 24.) От тези 43 употреби 39 са за описание на скинията. Православната версия добавя *вълна* в Числа, 15, защото в указанията за направа на скинията от Изход е известно, че сините елементи са вълнени.

■ 2. „На какво се дължат забележителните качества на *синия ширит/синята вълна* **תְּכֵלֶת תַּיִל** [тайль техелет]?” – Боксер се опитва да отговори на този въпрос [Боксер, 1963, 7-8]

2.1. Йосиф Флавий обяснява значението на синьото **תְּכֵלֶת** [техелет] и моравото (пурпурното) **אַרְגָּמָן** [аргаман] с факта, че тези два цвята са добивани от едно и също морско мекотело: „**תְּכֵלֶת** [техелет] обозначава морето, защото боята е добивана от кръвта на морско мекотело“ (Josephus, Antiquities, III, 7, 7.)“ [Боксер, 1963, с. 11]

2.2. Според Боксер, „Рав Меир подрежда серия от асоциации, които обвързват животното от дълбините на морето със стоящи по-високо неща – цвета на небето и Трона на Господ. Рав Езекия отива още по-далеч – не само към Трона на Господ, но и към самото Божествено подобие. „Синият конец свързва онзи, който го носи с мистериозната субстанция, в която е облечен Самият Вечен.“ [Боксер, 1963, с. 11-12].

■ 3. Плочите, на които са написани Божиите заповеди, са сапфирени

Боксер посочва и Талмудическите размишления за връзката на сапфира със сините артефакти в скинията: „Плочите, на които са написани Божиите заповеди, са описани в Писанието (Изход, 32:16) като „плочите бяха Божие дело“, а действието на написването – като „написаното беше Божие писание начертано“. Това вдъхновява заключението, че плочите са били от син сапфир. „Издяланите плочи от сапфир са сътворени за Мойсей в неговата палатка и той ги издялва, гравира именно там.“ (Sifre Beha'alothekha, section 101. Lekah Tov on Exodus, 31:18; Pirke de-Rabbi Eliezer, chapter 46; Mishnat Rabbi Eliezer, chapter 14). С това е намерено съотнасяне между синия сапфир на плочите и синия конец на пискюла. Тората предписва син конец на пискюлите, „защото синият конец прилича на сапфира, и плочите са били направени от сапфир, за да

учат израилтяните, че когато и да погледнат пискюлите, ще трябва да си спомнят за това, какво е написано на плочите, и да им се припомня, че трябва да спазват написаното“. [Боксер, 1963, с. 12].

4. Жезълът на Мойсей е от сапфир

Жезълът на Мойсей е другият артефакт, за който Боксер посочва талмудически мнения, свързани със синия сапфир на Трона на Господ:

„Според Мидраш, Жезълът на Господ“ (Изход, 4:20), чрез който Мойсей сътворява чудесата в Египет и при Червено море, също е бил от сапфир.“ [Боксер, 1963, с. 12].

Изход, 4:20

“Estir” И тъй, Мойсей взе жена си и синовете си, качи ги на осел, и тръгна да се върне в Египетската земя; Мойсей взе и Божия жезъл в ръката си.

WTT Exodus 4:20 וַיֵּקֶחַ מֹשֶׁה אֶת־אֲשֵׁתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיֵּרֶדְם עַל־הָחֹמֶר וַיָּשֶׁב אֶרְצָה מִצְרָיִם וַיֵּקֶחַ מֹשֶ�ה אֶת־מִטְּהָ הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃

Думата за жезъл е מִטְּהָ [matè], но целият термин е Жезълът на Господ מִטְּהָ הָאֱלֹהִים [matè (x)а-ельо(x)îm].

„Именно чудодейната потентност на сапфира позволява на Мойсей, в термините на този жезъл, да извлече вода от канарата/скалата (כַּנָּרָה [цур]) в Хорив, в безводната пустиня, за своите прежаднели хора. Равините намират подкрепа за такова тълкуване в Изход, 17:6.“ [Боксер, 1963, с. 12].

Изход, 17:6

WTT Exodus 17:6 הָגַנְי עָמַר לְפָנָיו שָׁם עָלֶהֱצֹר בְּחֹרֶם וְהָפִיז בְּצֹר וַיִּצְאָה מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

Библия, 2001 Ето, аз ще застана пред тебе там, на канарата в Хорив; а ти удари канарата и от нея ще потече вода, за да пие народът. И Мойсей направи така пред очите на Израилевите старейшини.

Библия, 1995 Ето, аз ще застана пред тебе там, на канарата в Хорив; а ти удари канарата, и ще потече вода из нея, за да пият люде. И Мойсей стори така пред очите на Израилевите старейшини.

Библия, 1991 ето, аз ще застана там пред тебе там на скалата в Хорив, а ти ще удариш скалата, и от нея ще протече вода, и народът ще пие. Тъй и направи Мойсей пред очите на старейшите израилски.

В бележка под линия Боксер цитира Талмуда по тази тема:

„Вж. Мехилта и Мехилта от Рав Шимон бен Йохай върху Изход, 17:6; Танхума, Бешала(х), 21, 22; Леках Тов върху Изход, 17:6; Мишнат Рав Елнезер, част 14. Според Мишна Авот, този жезъл е специално тво-

рение на Бога, направено „в навечерието на шабат, в петък вечер при свечеряване“ с намерение чрез този жезъл да може да се извършват действия, надхвърлящи и управляващи нормалните природни закони.“ [Боксер, 1963, с. 12].

Първата част на стих 17 („Ето, аз ще застана там пред тебе на канарата в Хорив; и ще удариш канарата (נִצַּץ [цур]), и ще излезе вода из нея да пият люде.“) се коментира от Мидраша (17 Мишна) така:

„Където намериш следи от хора – там ще съм аз.“ Коментарът е криптиран, но той добива смисъл, когато си спомним Изход, 24:10, където старците на израилтяните виждат в своето видение Бога: „и под нозете Му имаше като настилка от сапфир, чиято бистрота беше също като небе“, както и видението на Езекил, 1:26, където Бог изглежда като човек, стоящ над Трона.

Втората част на стих 17 („а ще удариш канарата, и ще излезе вода из нея, за да пият люде.“) е коментирана в Мидраша по следния начин:

Не се казва „удари върху скалата“, а „удари със скалата“. От това рав Йоси бен Зимра заключава, че жезълът е направен от сапфир.

Синята нишка в ресните/ширита е носител на връзката с жезъла на Мойсей. Този конец позволява на човека, който го е поставил на дрехата си, да помни постоянно чудесата, извършени с жезъла. Рав Юда бен Илай казва: „Защо Тората предписва да се носи син конец в пискюлите? – Защото синият конец е подобен на сапфира, а жезълът на Бога бе от сапфир, а той ни учи, че когато и децата на Израел да погледнат синия конец, да си спомнят за всички знаци и чудеса, които Бог направи чрез този жезъл.“ [Боксер, 1963, 12-13].

„Доколкото еврейските мистици смятат синия цвят за една от презентациите на Божеството, те изследват синия цвят като имащ чудотворни качества (Robert Eisler, *Weltmantel und Himmelszelt*, Munich, 1910, vol. I, pp. 222 f., 234 f.; Ernst Cassirer, *Language and Myth* (New York, 1946), pp. 44-62.).“ [Боксер, 1963, с. 14]

■ 5. Чудотворните качества на синия цвят

В равинската литература има много случаи, които описват чудотворните качества на синия цвят. Например, когато Давид е заклешил Саул в пещерата в Ейн Геди (1 Царства, 24:5-8), Давид „отрязва крайчето на своята дреха“, но не успява да убие своя противник. Рав Юда бен Шалом намира следа за чудотворното измъкване на Саул от Давид в това, че Давид първи „отрязва крайчеца на дрехата си“, което означава и шири-

та със синя нишка, докато Саул е бил по-внимателен при спазването на закона за синята нишка в ресните по краищата на дрехите. [...]; Бог взема под внимание молитвата на Езекил и Исаия, защото са се молили с роби, които имат пискюли. Алюзията за това се прави от Исаия, 24:16, където ивритската дума за „от края“ (מִקְצֵה [ми-канàф]) е קֵצַף [канàф], с корен *Каф-Нун-Фе*. Същата дума קֵצַף [канàф] е използвана за **краищата** на дрехата, където се поставя ресната/ширит с със синята нишка/синята вълна (Числа, 15:38). Поради това интерпретацията е, че молитвата чрез пеене трябва да се провежда от човек, облечен в роба с ширит/ресни, съдържащи синята нишка/синята вълна (Мишнат раби Елиезер, глава 14)“. [Боксер, 1963, 14].

Исаия 24:16

מִקְצֵה הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמִעְנָה צְבִי לְצִדִּיק וְאִמָּר
קִיִּילִי קִיִּילִי אִוִּי לִי בְּנֵיִם וּבְנֵיִם בְּנֵיִם בְּנֵיִם

Библия, 1995 **От край** земята чухме да пеят Слава на праведния; Но аз рекох: Чезна! чезна! горко ми! Коварните коварствуваха; Да! коварните страшно коварствуваха.

Библия, 1991 **От края** на земята слушаме песен: «слава на Праведния!» И казах аз: горко ми! горко ми! тежко ми! злодеи злодействуват, и злодейски злодействуват злодеи.

Числа, 15:38

וְעָשִׂוּ לָהֶם צִיצִית וְהָיוּ עֲלֵי צִיצִית הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת
עַל-כִּנְפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְהָיוּ עֲלֵי צִיצִית הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת

“Estir” Говори на израилтяните и заповядай им да правят, във всичките си поколения, ресни по краищата на дрехите си, и да турят син **ширит** по ресните на всичките краища. 39 И това да ви бъде за ресни, като ги гледате, да помните всичките Господни заповеди и да ги изпълнявате, и да не дирите неща по своите си сърца и по своите си очи, подир, които неща вие блудствувате;

„Тези пасажии говорят за ресните צִיצִית [цицйт] като цяло, а не специално за синия конец. Ясно е обаче, че доколкото синият конец е част от ресните, той е схващан като източник, осигуряващ цялостната ефективност на пискюла.

6. *Зохар* за синьото и бялото на ресните

„*Зохар* интерпретира двата елемента на ресните в следния смисъл: Белият цвят на конците представя Божие качество ‘милост’, а синьото на нишката/вълната – Божие качество ‘Неговото съдено’.

Цветът на конците, които са до сините конци, не е указан от текста на Библията, че трябва да бъде бял. Изглежда, разбирането, че те трябва да са бели, се корени в символизма на мистиците.

Интерпретацията на рав Аарон Халеви в неговата *Сефер Ха-хинух* (XII век) е близка до тази. Той приема бялото и синьото на ресните като символизиращи тялото и душата. Бялото символизира тялото, сътворено от първичната субстанция, което е по-долу от Трона на Господ. Това е субстанция, която е описана в *Пирке де-раби Елиезер* като снежно бяла. Синьото – продължава раби Аарон Халеви – поради близка верига от асоциации, е символ на Трона на Господ и затова представя душата. Авторът добавя, че превъзходството на душата над тялото е изразено чрез поставянето на сините конци върху белите. (Philo, vol. I, pp. 481 f. G. Sholem, *Major Trends in Jewish Mysticism*, New York, 1946, p. 50; *Sefer Yetzira* 1.8 and cf. A. Altman, *Gnostic Themes in Rabbinic Cosmology*. - In: *Essays in Honor of Dr. J.H. Hertz*, London, 1943, p.27; *Balei Midrashith*, ed. by A. Wertheimer, Jerusalem, 1953, vol. II, p. 371; *Zohar terumah*, p. 149b; Y. Tishbi, *Mishkath ha-Zohar*, Jerusalem, 1949, pp. 152, 171-174, 213, 214, 219 and cf. C. Jung, *Psychology and Religion*, New Haven, 1938, pp. 108-111; *Sefer ha-Hinukh*, section 386; *Pirke de Rabbi Eliezer*, ch. 3; *Midrash Hagadol on Exod. 25.4.*)“ [Боксер, 1963, с. 14].

■ 7. Синята митра на Първосвещеника

Боксер обсъжда и синята Митра на Първосвещеника. Той привлича мнението на Йосиф Флавий:

„Апологетите на юдаизма от елинистичната епоха, които се опитват да хармонизират юдаизма с елинизма, призовават теософията на синия цвят като илюстрация за това, какви напредничави мнения могат да се намерят в юдаизма. Йосиф Флавий, в своето старание да защити евреите като хора с висока култура, пише според елинистичните стандарти: „Някой може да се чуди зложелателно, какъв човек се ражда при нас, и какво другите заявяват, че се ражда, отчитайки зложелателно Божеството, което те заявяват, че почитат; ако някой се опита да разгледа изработката на скинията, да види тъканите и дрехите на първосвещеника, както и всички онези съдове, които ние използваме при нашите свещенослужения, той ще открие, че нашият законодател е бил божествен човек, и че ние несправедливо сме упреквани от другите; ако някой погледне без предубеждение, и отсъди без предубеждение за тези неща, ще види, че всяко едно от тях е направено чрез имитация или чрез представяне на вселената/космоса.“ (Josephus, *Antiquities*, III, 7, 7.)

След това Йосиф Флавий пристъпва към детайлна интерпретация на различни елементи в скинията, мебелировката и дрехите на свещеници-

те. После се концентрира върху митрата на първосвещеника, която е със син цвят. „А митрата, която е със син цвят, според мене, тя означава небеса/рай; как иначе името на Господ ще бъде инкрустирано на нея.“ (Josephus, Antiquities, III, 7, 7.)“ [Боксер, 1963, с. 21-22].

ИГРА С КОРЕНИТЕ НА ДУМИТЕ ЗА АРТЕФАКТИТЕ

Боксер запознава читателите си с обичайната равинска игра на корени и думи. Тази игра, по същество, е описание на собствения живот на думите за артефактите, имащи връзка със сапфира от Трона на Господ.

■ 1. Равините за ефикасността на *ширитите* (*пискюлите*) и на синия конец

„Равините откриват следа към ефикасността на ширитите (пискюлите) и на синия конец чрез анализ на ивритските думи за *ширит* (*ресни*) פִּשְׁיֹט [пицйт] и *синьо* טַחֲלֵת [техелет]. Вече отбелязахме древното разбиране за идентифициране на същността на един обект и на неговото име. Нещо повече, името е интерпретирано и по-широко, за да се намерят други понятия, за които даденото име носи алюзии, дори и твърде отдалечени. Смята се, че името פִּשְׁיֹט [пицйт] загатва, намеква מִיָּן מִצִּיֹּן מִבְּרֵךְ הַיָּד [и(х)а-хархйм мецц мин] (Cant. 2.9), което е казано от лирически герой на Песен на песните: „той се вижда отдалече“. Според традицията, лирическият герой на тази песен е Бог (*бел. авт., М. А.* – едно от основанията за това разбиране е споменаването на думата *сапфир* при описание на любимия в Песен на песните, 5:14: „Ръцете му са като златни цилиндри, покрити с хрисолит; Тялото му е като изделие от слонов кост, украсено със сапфири.“ И това изречение се интерпретира като Божествената Грижа, Непрекъснатата провиденциална грижа на Бога за неговите хора. Затова ресните носят потенциата на ‘Божествената грижа’).

Има няколко предложения за обвързването на синия цвят с потенциата, носена от името, от ивритската дума, термин за син цвят טַחֲלֵת [техелет]. Едно от тях, на раби Елиезер бен Симон, е да се обвърже טַחֲלֵת [техелет] с חֶלֶד [халд], корен *Каф-Ламед-(Х)е*, което означава *унищожавам*. Елиезер бен Симон свързва синия цвят טַחֲלֵת [техелет] с унищожаването на първородните чада на Египет, т.е. с десетото наказание на Египет, или с унищожаването на египтяните при Червено море:

името תְּחֵלֶת [техелет] напомня, че може да означава 'Божи съд' и че Бог ще унищожи враговете на своя народ. (*Сифре Шелах*, секция 115).“ [Боксер, 1963, с. 18-19].

■ 2. *Зохар* за синьото при *ширитите* (*ресните*), при *Метатрон* и при десетата сефира

„Най-впечатляващите твърдения за името תְּחֵלֶת [техелет] са направени в *Зохар*. Сред тях си струва да цитираме следното: „Кажете на Господ за Неговата божествена свита 'Който и да се моли, той ще бъде могъщ, мъдър и благоденстващ, могъщ в опита, мъдър в разбирането на Тората, и благоденстващ в представянето на заповедите; нека неговите молитви не стигнат до залите на небесата, докато той не покаже знаковете, с които маркира, че се подчинява на Мен', защото така правят майсторите на Мишна. Ако молитвата измоли да се появи Божи ангел, нека да приеме Тората от неговите устни; което значи, че който и да е с тези знакове на неговите дрехи – нека неговата молитва да бъде приета. Един от знаковете е, че той ще бъде маркиран в своята молитва от сини ресни на четирите краища на дрехата си, защото синьото е подобно на небето, а небето е *Метатрон*, чието лице се отразява в синьото на ресните.“ (Zohar, Pinhas, pp. 226b, 227a; Shelah, pp. 174-176a.)

Метатрон е позната фигура в юдейския мистицизъм, познат е също и от Талмуда. Той е Божествено същество, което е второ по ранг след Бога отец. *Метатрон* е нещо като глава, шеф на ангелите, управляващ и следящ за реда в подлунния свят (*бел. авт.*, М.А – Друг автор, Блек, дава синтезирана информация за произхода на името *Метатрон*. [Блек, 1951]).

В гностицизма *Метатрон* е паралелният демиург. Твърди се, че Алиша бен Алийя го е видял, когато се въздигнал до горните светове и това довело до преминаването му към дуализъм.

Зохар асоциира *Метатрон* с последната, десета сефира, където безкрайното се облича с крайното и нематериалното се преобразява в крайното на конкретния свят. Тази сефира е паралел на *Метатрон*; тя е Божествената сила, която управлява света. Като реалност на мястото за излежаване на наказанията, наложени от Бога, тя представя Божествения атрибут *Съд* и предизвиква разрушение и смърт, които са прелюдия към всяко ново сътворяване. Нейното видимо разкриване е синият цвят. Тя е балансирана от белия цвят, който представя Божествената *Милост*.

Синият конец оказва влияние върху преминаването на индивида от реалността на земното; облечен в цветовете на Божественото, един чо-

век е добре посрещан сред безсмъртните духове на небесната реалност; този човек е имунизиран дори срещу *Терора на Последния Съд* – адските огньове; земните и небесните сили са безпомощни срещу такъв човек. Но тежко на човека, който пропусне да постави върху себе си цвета, маркиращ, че той, човекът, е на Бога – всички видове земни и небесни сили ще се изсипят срещу него.

Зохар идентифицира думата *ширитите* (*ресните*) פִּרְיָן [пириън] със сходно звучащата дума за златната плочка, поставяна от Първосвещеника на челото му – פִּיָּן [пиън]. И двете думи са обвързвани с думата פִּרְיָן [маиън], която означава *втренчвам се, вторачвам се върху, гледам втренчено*. Какви са термините на *втренчването*, когато става дума за синьото на ресните и за златната плочка на челото на първосвещеника? – това е Божествена мистерия. Докато златната плочка е предназначена само за първосвещеника, синият конец на ресните е достъпен за всеки израилянин. Чрез продължително вглеждане и медитиране върху сините елементи на пискюлите се осигурява достъп на всеки човек до Божественото в тези негови форми, които се разкриват чрез синия цвят. По късните кабалисти (след *Зохар*) също продължават да развиват тезата за чудотворните сили на синия конец. (Zohar, 21; Zohar, Pinhas, pp. 226b, 227a; Shelah, pp. 174-176a.)

Зохар е късна компилация, но ние можем да открием подобно разбиране за синия цвят като *Божия Съд* в по-древни юдейски текстове – в един от първите коментари *Сифре*.“ [Боксер, 1963, с. 19-20].

ИЗЧЕЗВАНЕТО НА СИНИЯ КОНЕЦ ОТ ШИРИТИТЕ (ПИСКЮЛИТЕ)

Боксер се спира на причините за отпадането през Талмудическата епоха (до V век) на синия конец от ширитите/ресните. Сред множеството причини тук интересни са три: 1. Обвързването на синия цвят на конца с гностични и неприемливи мистични тълкувания; 2. Поради това, че римляните също добиват боя от морското мекотело, от което се произвежда синята, „монотеистична“ боя, мекотелото изчезва, настъпва екологична катастрофа; 3. За равините е неприемливо да се използва какъвто и да било заместител – от органичен или неорганичен характер – на това морско мекотело, обитаващо залива на Тир, днешен Ливан, за добиването на синьото פִּרְיָן [техелет] и моравото (пурпурното) מֶלֶךְ [мелех]

[аргаман]. Такива опити са успешно направени още в талмудическата епоха и синьото е добивано от растения или минерали.

Факт е, че от Талмудическата епоха до ден-днешен никоя от различните юдейски деноминации не поставя син конец на ресните на ритуалното покривало или на дрехите си. Факт е обаче и възстановяването на тази Божия заповед върху знамето на съвременната държава Израел. В същото време на адрес www.tekhelet.com в Интернет човек може да види как се сплитат белите и сините конци в ширит тип לָבָד [лабид]. Така под формата на съхраняване на традицията на сплитане се вижда и бял, и син конец, където е ясно, че синята багра не е добита от каноничното морско мекотело.

Разсъждавайки върху темата за синия конец в своята студия, Боксер логически обвързва синия цвят и с Талмудическата епоха, и с епохата на Храмовия юдаизъм, и с Мойсей и неговото дело. Денотат на думата תְּכֵלֶת [техелет] са всички нюанси на синьото. Тази неустановеност на значението ѝ от недостатък се превръща в качество, съзнателно преследвано от авторите на Стария завет.

Получава се следната картина на трансформации на синия прозрачен, блестящ сапфир от Трона на Господ в живота на обикновените хора:

- в конците от ресните, съдържащи един син и седем бели конеца;
- в митрата на първосвещеника;
- в Жезъла на Бог, с който си служи Мойсей;
- в каменните плочи на закона, написани от Бог;
- конците на ресните напомнят, при вглеждане и медитиране, за плочите на закона, за чудесата, извършени от Бога с Жезъла, за името му, написано на митрата на първосвещеника. В крайна сметка, всичко това трябва да напомня за Трона на Господ.

Този вид трансформации на сапфира от Трона на Господ в сини, сакрални артефакти важи за периода на Първия храм, когато е налице скинията, както и сакралното четирицветие по дрехите на свещениците. Вторият храм е изграден според указанията на Езекил. В рамките на тези указания Езекил постановява, че сакралното четирицветие в дрехите на свещениците трябва да бъде заменено с ленено едноцветие:

Езекил, 44:18

"Estir" 17 И когато влизат в портите на вътрешния двор нека обличат ленени дрехи; да няма нищо вълнено на тях, докато служат в портите на вътрешния двор и в дома. 18

Нека имат ленени гъвки на главите си, нека имат и ленени гащи на кръста си; да не опасват нищо, което причинява пот.

Текстът сочи, че мотивацията за отпадането на сакралното четирицевие от дрехите не е нещо, свързано с цветовете, а с материята – трябва да отпаднат вълнените елементи, за да не се потят левитите.

В този смисъл отпадането на синия конец от ширитите/ресните в Талмудическата епоха не е новост, която не се е случвала в историята.

ТРЕТИЯТ ХРАМ И ЛИПСВАЩИТЕ САКРАЛНИ АРТЕФАКТИ

В съвременния юдаизъм има няколко деноминации, които мечтаят и говорят за построяването на Третия храм като за нещо реално. Вендил Джоунс е християнин, протестант, роден в САЩ, израелски гражданин. Той е от хората, които активно живеят с мисълта за Третия храм, посвещава живота си на кумранистиката. Цялата му десетилетна дейност е концентрирана около археологически разкопки и прокарване на тезата му за Медния свитък от Кумран. Твърди, че през 1988 г. открива в т.нар. „Пещера на колоните“ керамичен съд, пълен с червена субстанция, съдържаща храмовия тамян с четирите му съставки, изисквани от текста на Стария завет*, заедно с четири вида кардамон. Джоунс твърди, че този тамян е липсвал във Втория храм и че намереният е приготвен по времето на Първия храм.

Всички професионални археолози смятат, че Джоунс не е направил никакви открития, и че нищо не разбира от текста на Медния свитък. Съдинката, в която е намерен този тамян, е известна само от снимки и не е изложена в нито един голям музей, а иначе в интернет има данни за химическия състав на тази находка. В същото време, Вендил Джоунс има официалната благословия на една от еврейските деноминации, настояващи за построяване на Третия храм.

Джоунс е убеден, че чрез неговия прочит на текста от Медния свитък от Кумран ще бъдат намерени скритите, най-свещени елементи от Първия храм, които така и не са поставени във Втория храм. Това ще позволи успешно вдигане на Третия храм.

* Виж Алмалех, 2005а.

Така или иначе хипотезите на Джоунс заслужават внимание, най-малкото поради отличното познаване на библейския текст. Една от тях е, че седем години преди разрушаването на Първия храм пророк Еремия скрива ковчега на завета, двата камъка *Урим* и *Тумим*, *менората* (седмосвещника) от Светая Светих, нагръдника на първосвещеника и съдинката с пепел от червената юница, изчистваща всеки грях.

Различията между Първия и Втория храм са достатъчно големи. Най-малкото, във Втория храм отсъства ковчегът на завета и плочите, написани „с пръста на Бога“. Що се отнася до пепелта от червена крава, която изчиства всеки грях, апостол Павел изрично заявява в Послание до Евреите, 9:11-15, че поради пролятата кръв на Месията Исус, отпада нуждата от кръвни жертви и от пепелта от червена юница.

Протестантът Вендил Джоунс намира подкрепа за своето мнение в 2 Макавеи, 4-8, една от библейските книги, която не е канонична нито в протестантската версия на Стария завет, нито в т. нар. Еврейска Библия. Четирите книги на Макавеите са канонични само в православното християнско разбиране за състава на книгите в Стария завет.

2 Макавеи, 4-8

Библия, 1991 4 Имало също в Писанието, че тоя пророк (Иеремия – бел. авт., М.А), по божествено към него откровение заповядал да носят след него скиинята и ковчега, при възлизането му на планината, на която Мойсей някога възлязъл и оттам видял Божието наследство. 5 Като отишъл там, Иеремия намерил пещерно жилище, дето внесъл скиинята, ковчега и кадилния жертвеник, и зазидал входа. 6 Когато после някои от спътниците дошли, за да турят белег на пътя към входа, не могли да го намерят. 7 Когато Иеремия узнал това, укорил ги и казал, че това място ще остане неизвестно, докато Бог се умилистави и отново събере Своя народ. 8 Тогава именно Господ ще открие тия неща, и ще се яви Славата господня и облакът, както се явили при Мойсея, също и при Соломона, когато той се е молил за особеното осветяване на мястото.

Петима свети мъже, Шимур Ха-Леви, Хизкия, Зидкия, Агай и Захария, са изковали медния свитък, намерен в Кумран. Джоунс смята, че пророк Еремия ръководи двама от тези мъже – Хизкия и пророк Захария – при написването и изчукването на текста на Медния свитък. Еремия, Хизкия и Захария са свидетели на падането на Първия храм. Те съставили четири документа, които се допълват и препотвърждават един друг. Това са: 1. медният свитък, съдържащ списък на артефактите и местата, където са скрити; 2. сребърният свитък, който съдържа опис на всеки от артефактите и обяснение на всичко, което е било скрито, както и списък на знаците, насочващи към всеки артефакт; 3. две мраморни плочки, скрити на планината Кармел; 4. един свитък от кожа

на дива коза, който съдържа инструкции как да се реконституира службата в Светия храм, когато тези съкровища бъдат намерени.

Пак според Джоунс свитъкът от кожа на дива коза е открит през 1963 г. в пещера 11 в Кумран (Q11). Професор Йегал Ядин го публикува и той е известен под името Храмовият свитък („The Temple Scroll“).

Медният свитък е намерен в пещера 3 в Кумран (Q3) на 20 март 1952 година.

Сребърният свитък още не е открит.

Двете мраморни плочи са открити – това е хипотезата на Джоунс. През същата 1952 г. музеят в Бейрут е затворен за обновяване. В склад, разположен в мазето, кураторът на музея намира две мраморни плочи, подписани с непознатото дотогава име „слугата на Ха-Шем, Шимур Ха-Леви“. Това е първото от петте имена на светите мъже, изковали Медния свитък. Според Джоунс списъкът на тези петима мъже може да се намери само в един от преписите на Тосефта (Приложение) към Вавилонския Талмуд, Мишна III, раздел „Съдове“ („Килим“), открит в Каирската Гениза. В другите преписи на Тосефта към Вавилонския Талмуд тези имена не са посочени. Авторът на тази информация е рав Авраам Сутон, цитиран от рав Нафтали Херц през 1648 г. в труда му „Емек ха-Мелех“. По Джоунс (каирският препис на Тосефта наистина е труднодостъпен и не можах да го проверя лично) текстът от рав Сутон гласи: „Тези записи бяха направени от петима свети мъже. Те са Шимур Ха-Леви, Хизкия, Зидкия, пророк Агай и Захария, синът на Идо. Те скриха и замаскираха съдовете от Светия дом и имущество, и съкровища от Ерусалим, така че да не бъдат никога намерени преди да дойде Месията, синът на Давид. Амен и така да бъде.“

Виждаме, че има известна разлика между казаното в 2 Макавеи, 4-8 и (Еремия по божествено към него откровение заповядал да носят след него скинията и ковчега, при възлизането му на планината, на която Мойсей някога възлязъл и *оттам* видял Божието наследство.“) казаното в Тосефта на Вавилонския Талмуд от Каирската Гениза („Тези записи бяха направени от петима свети мъже. Те са Шимур Ха-Леви, Хизкия, Зидкия, пророк Агай и Захария, синът на Идо. Те скриха и замаскираха съдовете от Светия дом и имущество, и съкровища от Ерусалим“).

Мраморните плочи са написани като медния свитък – буквите са изчукани така, че се получава нещо като брайловото писмо.

Разбира се, текстът на четирите документа съдържа криптирана информация, а не указва пряко кое къде е.

Цялата операция по скриването на най-святата храмова утвар, извършена под ръководството на пророк Еремия, не цели просто спасяването на най-свещеното от Навуходоносор. Според Джоунс, вавилонците заграбили каквото е останало от онази утвар, приготвена още от цар Соломон, която е била предназначена за Третия храм. Най-свещените артефакти от Първия храм обаче са скрити не само от завоевателите, но и от Втория храм. Това не е станало поради незнание на скривалището, а защото е провидяно от светите мъже, че периодът на Втория храм ще е много слаб като монотензъм и сила на юдейската монархия (нито един от семейството на Давид не се възкачва на царския трон по време на Втория храм).

След връщането от петдесет годишното робство от Двуречието, скинията и най-ценното храмово оборудване не са поставени във Втория храм. Не може да не се признае, че Джоунс намира основания за това свое мнение в три библейски текста:

В Агай, 2:9 терминът „последната слава на тоя дом ще бъде по-голяма от предишната“ се тълкува като „Третият храм ще има по-голяма слава от предишните два.“

Агай, 2:9

“Estir” 6 Защото така казва Господ на Силите: Още веднъж, след малко, аз ще разтърся небето и земята, морето и сушата. 7 Ще разтърся и всичките народи; и отбраните неща на всичките народи ще дойдат; и аз ще изпълня тоя дом със слава, казва Господ на Силите. 8 Среброто е Мое, и златото е Мое, казва Господ на Силите. 9 **Последната слава на тоя дом ще бъде по-голяма от предишната, казва Господ на Силите;** и на това място ще дам мир, казва Господ на Силите.

В Ездра и Неемия е отбелязана ясно липсата на човек със знания, умения и ритуална чистота, достойни за първосвещеник. Текстът казва ясно не само, че двата камъка, *Урим* и *Тумим* (по които единствен сред евреите първосвещеникът може да гадае), не са в употреба, но и че от това следват и други неща в ритуалния живот на израилтяните:

Ездра 2:63

“Estir” И управителят им заповяда да не ядат от пресветите неща, докле не настане свещеник с Урим и Тумим.

Неемия 7:65

“Estir” И управителят им заповяда да не ядат от пресветите неща докле не настане свещеник с Урим и Тумим.

Според Медния свитък и „Емек ха-Мелех“, базиран на Тосефта от Каирската Гениза, скинията е скрита в „Пещерата на колоните, недалеч от реката на Купола“.

Връзката на синьото с цялата тази история с Третия храм е възстановяването на сините конци и сините елементи за дрехите на свещениците и, разбира се, връщането на ковчега на завета, в който плочите са от сапфир. Има още една връзка на темата макросветло-синьо, която е в текста на Медния свитък. Там се казва, че в „Пещерата на колоните“ има по един червен и един син знак. Джоунс твърди, че е намерил и двата. „Синьото нещо“ е един малък периметър от пода на „Пещерата на колоните“, върху който от отворстие на тавана на пещерата, в определен час от деня, влиза дневната светлина. Попаднала на определено място от пода, светлината прави определеното място от пода да добива синьо сияние. Според Джоунс, такива явления се наблюдават в египетските пирамиди и в други артефактни архитектурни обекти, но в „Пещерата на колоните“ това е естествено явление, което зависи и от това дали има облаци. Неголемият периметър от пода на пещерата сияе в синьо, когато небето е безоблачно. Ако има облаци – сиянието не е синьо, а е цвета на облациите.

Сред евреите в Израел и по света Вендил Джоунс има както горещи привърженици (главно от кабалистично насочените деноминации в юдаизма), така и сурови критици. Някои от критиците го наричат „Индиана Джоунс“, но очевидно четиридесет години разкопки оставят след себе си резултати.

Мненията на Вендил Джоунс представляват особена смес от мистицизъм, претенции за археологически открития, добро познаване на Библията и юдейската история.

ПСАЛМИТЕ КАТО КЛЮЧ ЗА ПОСТИГАНЕТО НА МИСТИЧНОТО МАКРОСВЕТЛО-СИНЬО

Ще споделя една своя хипотеза, която не съм срещал в нито един коментар или библийска енциклопедия. Смятам, че интимният, личният контакт на индивида, под формата на псалми, е най-добрият помощник за достигане на искрящото синьо на сапфира на Трона на Господ. Корените и игрите с правописа на думите от Стария завет дават ключ, който да помага, на принципа „най-тайното нещо е на бюрото отгоре“, за най-

лесното постигане на Божието присъствие, *Шехина(х)*, и Трона на Господ с мистичното макросветло – синьо. Това е възможно, защото има близост между думите *синьо* [техелет]; 1. *цел, назначение*; 2. *край, предел, граница*; 3. *практическа полза; практичност* [тахлѝт]; *псалм, възхвала на Бога* [те(х)ильа]; *псалми* [те(х)ильѝм]; *начало* [атхальа] и *надежда, очакване* [тохелет]. Очевидно общото е звученето.

Не може да се каже същото за корена, от който те са образувани. Няма единство за корена на טַחַלְתִּי [техелет]. Едната хипотеза е, че коренът идва от טַחַלְשׁ [шехелет], което означава *ониха – морско мекотело*, което е една от *съставките на тамяна*, правен само за Господ*. Другата хипотеза е свързана с корена *Каф-Ламед-(Х)е* חֶלֶה**. Все пак, тук може да се сочи и думата טַחַלְתִּי [тахлѝт] и тя означава: 1. *цел, назначение*; 2. *край, предел, граница*; 3. *практическа полза; практичност*; 4. *крайност* (в поведението, в действията).

За корена на думата תְּהִלָּה [те(х)ильа] има единство. Това е *(Х)е-Ламед-Ламед* תְּהִלָּה. Тази дума обаче има особена маркировка в Стария завет. Лексемата תְּהִלָּה [те(х)ильа] е от женски род и означава *възхвала*. Тя образува множественото число по регулярен начин תְּהִלֹּת [те(х)ильот], но тази дума никога не е превеждана като *псалми*, а като *славословия, хваления, praises, cesse de louer, louanges* и пр. По-често се среща думата תְּהִלִּים [те(х)ильѝм], която означава *псалми*, където налице е нерегулярно образувано множествено число, типично за думите от мъжки род. Именно тази дума е име на книгата *Псалми*. Коренът *(Х)е-Ламед-Ламед* תְּהִלָּה маркира територията на глаголите *излъчвам светлина, псалмопея, възхвалявам с радост*, както и на собственото име *(Х)илел*, превеждано като *Деница* или *Луцифер* (Виж „*Що е псалм?*“). В същото време в Псалми, 75:4 („*Казах на гордите: Не се гордейте! – и на безбожните: не надигайте рог!*“) глаголът תִּהְלֶה [та(х)ольѝ] е преведен сякаш е от парадигмата на друг, близък по звучене, корен *Хет-Ламед-Ламед* חָלַל – *да се гордея; ранявам смъртоносно; убивам* חָלַל [хальа́л].

Глаголът חָלַל [хальа́л] е в постройка ПААЛ и се използва със собственото си значение във Второзаконие, 21:1 („*Ако в земята, която Господ твой Бог, ти дава да я притежаваш, се намери някой убит, да лежи на полето и не се знае кой го е убил.*“), както и на ред други места.

* Виж Алмалех, 2005а.

** Алмалех, 2006б.

Глаголът **לָלַץ** [хильэль] е от същия корен *Хет-Ламед-Ламед* **לָלַץ**, но в постройка ПИЕЛ и означава *осквернявам, принизявам, опорочавам*. Изводът, направен по повод на двата корена в тази книга е, че *(Х)е-Ламед-Ламед* **לָלַץ** и *Хет-Ламед-Ламед* **לָלַץ** са два близки корена, които са урок, даван от структурата на езика и правописа. Границата между *възхвалявам; излъчвам божествена светлина* и *осквернявам, принизявам, опорочавам* и дори *убивам, ранявам смъртоносно* е много тънка – точно колкото е между кратко и некратко [х]. Така в реализираните в земния език иврит Божествени съчетания от букви и звукове се втъкава предупреждение към хората да бъдат морални и ритуално чисти, защото легалистичното възхваляване е равносилно на оскверняване, а в по-тежките случаи и на убиване на монотеизма.

В този смисъл, истинското постигане на излъчването на светлина чрез псалм е много трудна работа, но все пак псалмът остава един от най-лесните ключове за достъп до синьото на излъчващия светлина сапфир на Трона на Господ.

На фона на този важен, но и тежък извод, все пак остава думата **תְּהִלָּה** [тохелет], означаваща *надежда, очакване*, че синият цвят **תְּהִלָּה** [техелет] е вид помощ за избягването на опасността *псалмите* и *излъчвам светлина* [те(х)илъм] да се превърнат в *осквернявам* [техилъм]. Все пак, в тази размитост от корени, може да се каже, че излъчването на духовна светлина към Бога чрез псалм може да бъде ключ към постигането на макросветлото-синьо на Трона на Господ. Кой знае, при толкова тънки разлики и такива опасности?...

Така след Езекил, 44:20, където се отменя сакралното четирицветие на дрехите на свещениците, и след Талмудическата епоха, когато изчезва синьото от ритуалните шалове, в живота на израилтяните остава валидна и достъпна чрез медитации само синята светлина на Трона на Господ от текста на Стария завет.

Тронът на Господ се характеризира и с присъствието на т.нар. живи същества (свещени животни), на три вида архангели – херувими, серафими и офнаими. А макросветлото при Трона на Господ съдържа бяла, червена и синя вариация на макросветлото.